Kriminalomsorgsdirektoratet

Kriminalomsorgens regionkontor
Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter KRUS

RUNDSKRIV

Deres ref:	Vår ref:	Dato:
	202203055-17	06.07.2022

RUNDSKRIV KDI 7/2022 - BRUK AV SPYTTBESKYTTER I KRIMINALOMSORGEN

1. Innledning

Stortinget har vedtatt at kriminalomsorgen kan ta i bruk spyttbeskytter som tvangsmiddel etter at straffegjennomføringsloven § 38, 2. ledd ble endret til; *"Håndjern, transportjern, bodycuff, spyttbeskytter og tilsvarende tvangsmidler som er godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet, kan benyttes for å avverge andre fysiske angrep på person, når angrepet vil være egnet til å skape frykt, smerte eller annet betydelig ubehag. Spyttbeskytter kan bare benyttes under tilsyn."*

Lovgiver har lagt til grunn at Kriminalomsorgen gir nærmere regler og retningslinjer før spyttbeskytter blir godkjent som tvangsmiddel i kriminalomsorgen.

2. Godkjenning av spyttbeskytter som tvangsmiddel

Kriminalomsorgsdirektoratet godkjenner med dette rundskrivet at spyttbeskytter kan benyttes som tvangsmiddel i kriminalomsorgen. Det legges til grunn at det utelukkende er den samme typen spyttbeskytter som benyttes i politiet som tas i bruk i kriminalomsorgen, se også punkt 5.

3. Bruk av spyttbeskytter i kriminalomsorgen

Spyttbeskytter er et inngripende tvangsmiddel og terskelen for bruk skal være høy. Bruk av spyttbeskytter som tvangsmiddel forutsetter ofte også samtidig bruk av øvrige tvangsmiddel for å kunne gjennomføres, enten håndjern eller bodycuff. Det følger av dette at tiltakets totale inngrep er betydelig.

Straffegjennomføringsloven § 38 forutsetter at bruk av tvangsmidler i kriminalomsorgen kun skal finne sted når situasjonen gjør det strengt nødvendig, hvor mindre inngripende tiltak forgjeves er forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig. I vurderingen av hvorvidt et tiltak er strengt nødvendig vil flere faktorer ha betydning. Sentrale moment her vil være den aktuelle risikoen for at innsatte spytter og for at dette berører personer som ikke har mulighet til å beskytte seg.

Lovgiver har lagt til grunn at spyttbeskytter først og fremst vil være aktuelt ved forflytning av innsatte. Særlig aktuelt er fremstilling utenfor fengselet, i omgivelser hvor publikum ferdes. Disse personene har ingen forutsetning for å kunne verne seg mot spytting. Bruk av

Postadresse: Postboks 694 4302 Sandnes
Besøksadresse: Solheimsgata 21 2000 Lillestrøm
Telefon: 404 38 800 Telefaks: 404 38 801 Org.nr: 911 830 868
Saksbehandler: Oven Egeland

spyttbeskytter kan fremstå som strengt nødvendig i de tilfellene hvor innsatte enten allerede har spyttet en gang, tidligere historikk tilsier at risikoen for spytting er svært høy, eller det for øvrig er forhold som tilsier nærliggende risiko for spytting.

Kriminalomsorgens eget verneutstyr, tilgjengelighet og bruk av dette vil i mange situasjoner medføre at bruk av spyttbeskytter ikke kan anses som et strengt nødvendig tiltak for å beskytte tjenestepersoner. Bruk av spyttbeskytter er ment å forhindre en situasjon som i mange tilfeller vil kunne sikres og ivaretas ved bruk av verneutstyr hos tjenestepersonell. I disse tilfellene skal verneutstyr benyttes.

Hensynet til utenforstående tredjepersoner og ansatte kan også være aktuelt ved forflytning inne på fengselsområdet, slik at spyttbeskytter i enkelte situasjoner må benyttes. På samme måte kan det være aktuelt å benytte spyttbeskytter som tvangsmiddel i de tilfellene hvor innsatte spytter og hvor tilgang til verneutstyr ikke umiddelbart er tilgjengelig, eller i situasjoner ved forflytning av innsatte hvor bruk av verneutstyr ikke fremstår som hensiktsmessig gitt situasjonen.

KDI legger likevel til grunn at det for den alminnelige aktivitet inne på fengselsområdet ikke vil oppstå behov for å benytte spyttbeskytter overfor innsatte.

På denne bakgrunn finner KDI at spyttbeskytter som hovedregel kun kan benyttes ved forflytning av innsatte internt i fengselet eller ved fremstilling av innsatte ute i samfunnet, herunder transport og overføring mellom fengsler. Hvorvidt det i slike situasjoner finnes konkret grunnlag for å ta i bruk tvangsmiddelet må vurderes fra sak til sak.

Bruk av spyttbeskytter skal utelukkende være situasjonsbestemt, slik at hjemmelen for tvangsmiddelet normalt opphører når hensynet til omgivelsene ikke lenger nødvendiggjør tiltaket.

Tiltaket må også avbrytes umiddelbart hvis situasjonen ellers tilsier at det er nødvendig, herunder ved akutte og uventede reaksjoner fra den som tvangstiltaket benyttes mot.

Kriminalomsorgen skal ta hensyn til den kunnskap man har om innsatte og eventuelle komplikasjoner ved bruk av spyttbeskytter, før tiltaket tas i bruk. Er det kjent at innsatte eksempelvis har luftveissykdommer eller andre helsemessige forhold som blir komplisert ved bruk av spyttbeskytter, skal tvangsmiddelet så langt mulig unngås benyttet overfor personen. I slike tilfeller må andre nødvendige tiltak iverksettes.

Det vises til lovens krav om at spyttbeskytter utelukkende skal benyttes under tilsyn fra ansatte.

Særskilt om innsatte under 18 år:
Tvangsmidler overfor innsatte under 18 år kun kan benyttes når det anses som tvingende nødvendig, etter at mindre inngripende tiltake forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig. KDI legger til grunn at dette gir kriminalomsorgen hjemmel til å benytte spyttbeskytter overfor barn kun i de tilfellene hvor personen i en akutt situasjon spytter og bruk av spyttbeskytter fremstår som en tvingende nødvendig handling for å avverge risiko i situasjonen som er oppstått. Følgelig skal kriminalomsorgen ikke forut for en forflytning av innsatte under 18 år beslutte bruk av spyttbeskytter. Dette gjelder også i de tilfellene hvor det foreligger kvalifisert grunnlag for å anta at risikoen er høy for at personen vil spytte mot tjenestemenn eller øvrige i omgivelsene.

4. Formkrav ved beslutning om bruk av spyttbeskytter

Lovhjemmel om bruk av spyttbeskytter og rundskrivet her som godkjenner tvangsmiddelet, forutsetter at bruken dokumenteres godt. I de situasjonene hvor behov for å ta i bruk spyttbeskytter oppstår akutt vil tiltaket fremstå som en faktisk handling som gjennomføres for å avverge en risiko. I disse tilfellene vil beslutningen om å ta i bruk spyttbeskytter ikke være å

anse som et enkeltvedtak. Situasjoner hvor man unntaksvis allerede på forhånd har besluttet at spyttbeskytter skal benyttes skal følge reglene og utformes som et enkeltvedtak.

Uavhengig av situasjonen skal det alltid foreligge en skriftlig og konkret begrunnelse for at tiltaket ble tatt i bruk eller planlegges tatt i bruk. Begrunnelsen skal registreres på den personen som blir berørt i kriminalomsorgens fagsystem for å sikre etterviselighet for tiltaket. En slik begrunnelse for tiltaket vil i det fleste tilfeller nedtegnes etter at tiltaket er benyttet. Innsatte skal orienteres om at han kan påklage beslutningen om bruk av spyttbeskytter også i de tilfeller hvor det ikke er utformet et enkeltvedtak.

Leder av fengsel, inspektør og operativ førstebetjent kan beslutte bruk av spyttbeskytter. Dersom ingen av disse er til stede skal det fremgå av enhetens beskrivelse av ansvarsforhold og kommandolinjer hvem som kan treffe avgjørelsen, jfr generell tjenesteinstruks for ansatte i kriminalomsorgen av 19.6.2020 § 2-1.

5. Erverv og oppbevaring

Kriminalomsorgen skal ta i bruk samme type spyttbeskytter som benyttes av politiet og erverves gjennom politiets fellestjenester (PFT). Oppbevaring og bruk av spyttbeskytter skal sikre betryggende/forskriftsmessig hygieniske forhold. KDI legger til grunn at tvangsmiddelet oppbevares tilsvarende som ved pepperspray.

6. Ikrafttredelse

Rundskrivet trer i kraft straks.

Med hilsen

Jan-Erik Sandlie
assisterende direktør

Heidi Bottolfs
avdelingsdirektør